
Suzana CENIĆ

BLIZANCI I VIVO EKSPERIMENTI

Rođena je 2. juna 1925. godine u Somboru, od oca Josipa Vitenberga i majke Margite, rođene Perlštajn.

Imala je brata blizanca, Mirka, i sestru Veru, rođenu 1926. godine. Od cele porodice ostala je sama – niko nije preživeo.

Posle rata završila je trgovačku akademiju i zaposlila se (1949) u fabrici za proizvodnju kugličnih ležajeva u Beogradu. Posle udaje za Živorada Cenića, oboje su dobili premeštaj u Brčko, gde ostaju osamnaest meseci i gde im se rodila kćerka. Odatle se porodica vratila u Beograd.

Zajedno sa suprugom Suzana se zaposlila u fabrici Industrija motora u Rakovici, u kojoj je radila sve do penzionisanja 1981. godine. Ima kćerku Svetlanu, udatu Zdravković, i dva unuka, Mirka i Miloša.

U roditeljskoj porodici u Somboru, imali smo vrlo lep i skladan život do 1941. godine, do mađarske okupacije, kada su nastupile teškoće. Kao devojčica, bila sam neko vreme uključena u rad jevrejske zajednice, ali mi se tamo nije mnogo dopalo jer sam bila veoma živahna. I brat je bio uključen u zajednicu, a jedno vreme i sestra.

Koliko se sećam, u Somboru 1941. nije bilo rušenja niti bilo kakvih oštećenja jevrejskih građevina i druge imovine. Međutim, pravi haos nastao je 13. aprila 1941. u znak odmazde zbog navodnog napada četnika na mađarsku vojsku. Počelo je ubijanje i odvođenje talaca Jevreja i Srba, a ja sam kroz kapiju gledala kako odnose mrtve na

pravoslavno groblje. Te noći, moj brat je bio u gradu i uhvaćen je. Bojali smo se za njega, ali on se vratio. Naravno da nije bilo nikakvog napada, sve je bilo inscenirano da bi Mađari mogli da opravdaju zverstva koja su činili. Radi se o mađarskim okupatorima čiji su žandari nosili perjanice. Od tada su bila uvedena ograničenja za rad i pohađanje škola.

Godine 1942. ili 1943. uhapšeni su mi mama i tata i odvedeni u zatvor. Tata je posle izvesnog vremena pušten, a mama je ostala i vratila se samo malo pre nego što su nas sve odveli u logor. Uhapšeni su zato što je mama pokušala preko jednog tatinog prijatelja, Mađara, koji je, izgleda, bio špijun, da oslobodi neke jevrejske omladince koji su zatvoreni kao komunisti.

Nas troje smo ostali sami kod kuće. Išla sam da vidim gde su ih odveli. Deda, mamin tata, nije hteo da se meša, pa sam sama otišla u opštinu, zatim u policiju i na kraju doznala gde su zatvoreni. Probila sam se do njihovog glavnog komandanta, koji je začuđeno gledao u mene, devojčicu, jer sam mu rekla da sam došla da roditeljima donesem hranu. Pošto sam bila prilično uporna, na kraju mi je dozvolio da im nosim hranu u zatvor. Svakodnevno sam im donosila 3 obroka. Hranu sam najčešće spremala od gusaka koje su nam donosili seljaci komšije. Mi smo, inače, bili srednje imućna porodica. Imali smo dvorište puno starog gvožđa – time se otac bavio, da bi na kraju, pre rata, podigao livnicu gvožđa i metala. Do 1941. godine mogao je sam da radi, a posle je morao nekoga da zaposli, da pod nejevrejskim imenom vodi radnju. Nas nisu opljačkali 1941, nego tek 1944. godine.

Nemci su okupirali Mađarsku i počeli smo da nosimo žutu zvezdu. Tada počinju hapšenja i odvođenja. Ja sam čak odlazila u grad sa žutom zvezdom, bez bojazni, imala sam u sebi onaj prkos, premda se tata veoma bojao kad sam izlazila uveče. No, imala sam mladića, moju prvu ljubav, i s njim sam izlazila. Nisam ni primetila kako se nejevrejsko stanovništvo odnosi prema nama, jer smo živeli u seljačkom kraju gde nije bilo nikakvih problema. Susedi su se prema nama odnosili kao i ranije, ali bez škole, bez ovog i onog – to, ipak, nije bilo isto. Tata je, čim je izišao iz zatvora, odveden u radnu brigadu, negde u okolini, ali je cela naša porodica 1944. bila na okupu kad su nas odveli u logor.

U aprilu 1944. objavljeno je da „...ujutro budemo spremni, da poneseo samo nekoliko stvari i da cela porodica treba da krene na put“. Za stvari bili su nam dovoljni rančevi. Meni je ranac bio težak dok smo pešačili, pa mi je brat pomogao da ga ponesem.

Najpre su nas, odveli u Bačku Topolu, u logor u kojem je bilo smešteno mnogo ljudi. Tu smo prenoćili i tu mi se desilo nešto što će mi pomoći da očvrsnem i prevaziđem ono dečije u sebi. Kad bih, za stolom, kao devojčica čula da se govori o nečijoj smrti, ostavila bih viljušku i nož i ne bih mogla dalje da jedem. Te noći, u logoru, iza leđa sam čula šumove, neko krkljanje, a mama se taman spremala da nam da jelo. Na pitanje šta je to, odgovorila je da su se dve žene otrovale, namerno, ne zna se ko su. Kad sam to čula, nešto sam u sebi prevazišla – i nastavila da jedem dalje!

Suzana (druga sdesna) sa roditeljima, bratom blizancem i sestrom; od cele porodice samo je ona ostala u životu

Odatle su nas odveli i strpali u vagone za stoku i krenuli smo. Deda i baka nisu bili sa nama. Oni su već 1942. otišli u Budimpeštu i tamo su se spasili. Mi nismo otišli sa njima jer nam je geslo bilo – ostanimo zajedno. Moj brat je čak napravio čizme i odelo i hteo je da ode u partizane. Imao je i vezu da ostvari tu odluku. Preklinjala sam ga i molila da nas troje dece ostanemo zajedno. Da sam ga pustila, da je otišao u partizane i tamo poginuo, znala bih zašto je dao život. Ovako – ne znam ni zašto, ni gde, ni kada!

Putovali smo četiri dana bez otvaranja vagona, bez vode, bez hrane, bez ičega. Bilo je strašno, ne ponovilo se nikome i nikada! Ranije smo, pre ovog puta bez povratka, slušali priče o gušenjima otrovnim gasom. Jedne noći, sećam se, stajali smo na nekoj stanici, čulo se strašno šištanje, pa sam imala utisak da bezdušni stražari koji nas sprovo-

de puštaju gas. Gotovo da sam dobila nervni slom. U vagonima se, inače, umiralo, smrad se širio na sve strane. Te prizore želim i trudim se da zaboravim, zbog njih i danas ne znam kako je tačno sve to bilo.

Stigli smo na rampu, u Aušvic. Čim su se otvorila vrata vagona, odmah su počeli sa povcima: Los, los! – Napolje! Sve bacite dole, na gomilu! Sve me odjednom asociralo na prizore, pre nego što smo pošli na ovaj strašni put, iz Remarkove knjige *Na zapadu ništa novo*, koju sam pročitala, i one bele marame i žice podsetile su me na to... i u tome momentu silno sam poželela sve to da preživim. Naravno, sve stvari pobacali smo dole... i krenuli, u koloni...

Tamo gde smo se zaustavili, došao je dr Mengele i pravio svoju uobičajenu selekciju: delio nas je na levu i desnu starnu. Jedna strana je otvarala mogućnost da se nekako preživi, druga je vodila pravo u smrt. Mama je otišla na jednu stranu, tata na drugu, Mirko na treću, Vera i ja zajedno. Imali smo utisak da ovo i nije tako strašno: stari idu na jedan posao, mladi na drugu stranu, na drugi posao. Ne sećam se da sam tada i na šta mislila. Najpre su nas odveli na kupanje, zatim na šišanje i potom tetoviranje. Dobila sam broj 81257. Sestra je imala broj 81256. Ne znam koji broj je imao brat. Mene su, međutim, kao bliznakinju, izdvojili. Lekare, inženjere, stolare, obučare su takođe izdvojili – stvarali su utisak kao da čovek stvarno ide na rad!

Sad mi je prilično u sećanju sve zamagljeno do onog trenutka kad su nas ubacili u jednu baraku, koja je, možda, nekada služila kao štala za konje. Baraka je bila ogromna, mislim da smo svi stali u tu jednu baraku. U njoj su bili ležajevi na kojima nas je ležalo po devetero. Smeštali smo se kao sardine: glava gore, noge dole, pa noge gore, glava dole... Uz to, tu je bilo puno prljavštine i stenica. Pravi užas. Dnevno smo dobijali jednu porciju tečne hrane, i ta porcija je išla od usta do usta. To je bio karantin. Sećam se, jednom, dok smo tu boravili, naredili su mi da idem po hranu, a nju smo donosile u ogromnim kantama koje smo morale da nosimo nas četiri. Prve dve idu napred, a druge dve podupiru odostrag. Nosila sam klompe, noge sam bila uvila nekim starim džemperom koji mi se baš tada, odmotao. Spotakla sam se i prevrnula celu kantu. Treba da zahvalim sudbini što sam tada ostala živa, jer je bilo strašno da jedna kanta hrane ode do vruga. Prošla sam dosta srećno, nisam dobila ni batine, tada i tu svakodnevne i uobičajene.

Jednog dana došli su po mene iz jedne improvizovane ambulante. U njoj je bio doktor Mengele. Tada sam se prvi put srela sa bratom otako smo ovde. Mnogo sam se obradovala, jer je brat bio u muškom logoru, ali istovremeno i tužna, jer nisam znala šta je sa mamom i

tatom. Bila sam veoma gladna. Dobila sam parče hleba namazano s marmeladom, to me malo smirilo. Pitala sam brata zna li gde su nam roditelji. Reкао je da ne zna. Ipak, malo po malo, lagano sam doznala pravu istinu. I – zašto svakog dana kulja dim iz dimnjaka obližnje barake. O tom dimu nisam ništa znala prvih dana. Tek posle smo doznali da je to bio krematorijum, zgrada za spaljivanje. Miris spaljenih leševa, koji se širio, bio je nepodnošljiv. To je trajalo iz dana u dan, mesecima, jer je krematorijum radio sve vreme. Ali, naviknete se i na to. Oko logora su bile žice s visokim naponom, pobeći se nije moglo.

Kad su me odveli u bolničku baraku, odvojena sam od sestre. Tu sam upoznala jednu malu Slovakinja, koja je bila jedina Jevrejka u toj baraci. Bilo je i nekoliko Jugoslovenki, ja sam proizvedena u kurirku, i imala sam svoju odaju, kao bolničarka. Sećam se, jednog dana – da li sam imala kijavicu, ili šta je bilo – nisam htela da ustanem. Mengele je stalno dolazio u tu baraku u inspekciju: one koji više nisu bili za rad izdvajao je – za spaljivanje. Zatekao me je, nisam znala šta da mu kažem. Nastala je tišina, podigla sam glavu u trenutku dok je prolazio. – Šta ćeš ti u krevetu? – upita je. Naredio je redarki bloka, koja je išla pored njega da me digne, obuče i ne dozvoli mi da ležim. To je značilo da hoće da zadrži bliznakinju do kraja ispitivanja. Jednog dana stajala sam pored svoje odaje kad su ponovo naišli Mengele i njegova ekipa i, kad je već prošao pored mene, stavio je ruku u džep, izvadio jedan bombon i pružio mi ga. Ostala sam zapanjena. Micika, lekarka Jevrejka, koja je stajala nasuprot mene, dala mi je znak očima da to primim, i primila sam. Sve što bih dobila, nosila sam mojoj sestri Veri: češanj belog luka, pa i taj bombon.

Kao kurirka odnosila sam krv i mokraću na pregled. Mirko je bio u drugom logoru, ali smo se često nalazili. Čak sam i uredila da prividno pomažem kod prenošenja bolesnika na neko drugo mesto u logoru da bih mogla da ga vidim. Već sam se snalazila. U ambulanti sam imala, tobože, dijetalnu hranu, koja je redovno dolazila i bila dosta obilna, za mene dovoljna, tako da tada nisam bila ni oslabila, imala sam 63 kilograma. Onog dana kad smo stigli, sve koji su bili u našem transportu ošišali su samo do ušiju, a ne do glave. Mi se nismo deklarirali kao Mađari, nego kao Jugosloveni – to nam je mnogo značilo, tamo smo bili kao neka posebna nacija. Izdvajale smo se od Poljakinja, Mađarica i svih ostalih. Trećeg meseca po dolasku u logor nabavila sam jedan srpsko-poljski rečnih i prilično naučila poljski. Kad su me Poljakinje pitale odakle sam, odgovorila sam da sam iz Jugoslavije. – A kako znaš poljski? – pitale su. – Pa, naučila sam – odgovorila sam. I ovde se

potvrdilo da mnogo znači kad znate jezik. Sa Mengeleom sam razgovarala na nemačkom, jer se u našoj kući govorilo nemački, tako da sam ga znala veoma dobro. Služila sam se i mađarskim i engleskim, koji sam učila privatno od 1939. godine. Osim toga, mama i deda su bili, ne znam koliko godina, u Americi i kad bi hteli nešto da pričaju u našem prisustvu, govorili su engleski. Melodija tog jezika već mi je bila u ušima, čini mi se da sam brzo učila jezike. Jidiš nisam govorila, mi smo aškenazi, deda ga je, mislim znao, ali baba ne.

Mengele je vršio eksperimente i rezultate proveravao pregledima krvi, glave, očiju. Uglavnom, mene je ostavio živu. Onog momenta kad mu pacijent više nije trebao, ubrizgavao mu je vazduh i ubijao ga. Nemam nikakve fizičke nedostatke kao posledicu tih mučenja, valjda zato što me ovaj surovi eksperimentator nije slao na takve tretmane. A tih tretmana tamo je bilo i previše: ubrizgavao je ljudima razne bakterije, praktično sve i svašta. Sećam se da smo čak išli i na test inteligencije i da sam ja postigla natprosečne rezultate.

Jednog dana Mengele me pitao kako se zovem i ja sam mu odgovorila:

- Vitenberg.
- A odakle ti to prezime? – pitao je
- Od moga tate.
- A odakle njemu?
- Od njegovog tate.

Strah koji su ljudi prema njemu osećali nisam imala. Bila sam hrabra i tako sam se ponašala. Pomoglo mi je znanje jezika.

- Jesi li imala mladića? – pitao je.
- Jesam.

Tada se spremao da mi vadi krv iz vene, na njemu je bila jedna ogromna gumena kecelja, u ruci mu špric i gumeno crevo. Gledam ga i pitam hoće li me to boleti. Odgovara:

- Kad te mladić poljubio, je l' te to bolelo?

U tom momentu sam samo pružila ruku i pomislila: „Neka me secka, ja neću progovoriti!“

Pripreme koje je izvodio preda mnom, da me psihički dotuče, nisu urodile plodom, jer i da me je seckao, stvarno ne bih progovorila ni reči.

Mengele je bio naočit čovek, četrdesetih godina. Bio je lekar i, pošto su bili opsednuti bolesnom idejom da umnože i unaprede svoju naciju, verovatno je njegovo ispitivanje bilo podređeno i namenjeno tom naumu. Rezultate svojih eksperimenata slao je u Berlin, a šta je

dalje s tim bilo ne znam. Radio je sa blizancima, trojkama, četvorkama. Imao je asistentkinju, doktoru, zvala se Ena, Jevrejku, jednu stasitu, izrazito lepu ženu. Sa njim su išli esesovci, starešine blokova, ne znam koliko ljudi je još bilo oko njega, to mi je već izbledelo iz sećanja. Jedanput su došli u posetu aktivisti švedskog Crvenog krsta – odveli su nekoliko ljudi sa sobom, spasavali su ih. Uoči njihovog dolaska krećilo se i pravio se veliki red, ali u logoru nigde nije bilo ni trave ni drveća. Jednom smo, sećam se da smo izašli negde napolje, radili smo nešto, otišli daleko od Aušvica i naišli na travu i poljsko cveće. To nas je ozarilo i podsetilo da u prirodi, tu oko nas, postoji nešto lepo i životno.

Iz bolnice sam premeštena u pletionicu. Tamo nas je bilo mnogo, ali je posao bio mnogo lakši. Od džempera i raznih materijala pravili smo rukavice, čarape i slične predmete. Tu sam uspela da dovedem svoju sestru i tako smo bile zajedno. Koliko god sam mogla da pomognem, pomagala sam našim zatvorenicima, logorašima – previdela bih ako nešto ponesu sa sobom napolje. Esesovka koja je bila zadužena za nas, izgleda da me je zapazila po umešnosti i vrednoći, pa mi je nekoliko puta dala da štopam svilene čarape, jer sam to dobro znala da radim. Ovde bih, uzgred, dodala da i u najsureovijim okolnostima neke ljudske sklonosti ne mogu da se sakriju. Naime, mislim da sam za svoj uzrast bila upućena u mnoga saznanja o životu i ponašanju, budući da sam do tada dosta knjiga pročitala i iz drugih izvora saznala, pa mi nije bilo teško da iz ponašanja ove esesovke zaključim da ona ispoljava i šalje, makar prema meni, lezbijske poruke. Davala mi je beli hleb, čokoladu i drugo, ali je primetila moje odupiranje i prestala s tim. Od nje sam dobila jedan veoma lep austrijski, tiringijski džemper. Sećam se da sam od Mirka, mog brata, preko žice tražila da mi nabavi neke čizme. Izgrdio me je i rekao: – Zar i tu?!

Ali to je, šta je – mladost čini svoje i ja sam takve čizme dobila su-tradan od nje. Danas, kad razmišljam o tome, bilo je to nešto neobično.

U međuvremenu, Englezi su uveliko bombardovali i dešavalo se da prilikom napada nemamo gde da idemo, pa smo se podvlačili pod stolove i na glavu stavljali hoklice. U jeku jednog takvog bombardovanja stigao je novi transport. Bila sam napolju, pored mene je stajala žena koja je u koloni novopristiglih spazila svoju sestru sa detetom. Prepoznale su jedna drugu. Bilo je to nešto strašno jer je ova znala gde joj sestra ide, a ona nije znala da ide u gas na trovanje. Takvih momenata je bilo puno. Za vreme apela, dan je bio dug. Čekamo da prva zvezda izađe da bismo mogli da pojedemo svoje parče

hleba. Odjednom – čujemo brujanje kamiona, ciganska deca i odrasli su skupljeni i vođeni u krematorijum. Deca su počela da vrište i na svim jezicima sveta su dozivala majku i to je bilo strašno. Ovo je bilo na dan praznika „Dugi dan“.

Bila je duboka jesen 1944, uveliko smo bili bombardovani. Nemci su se bojali bombardovanja i sklanjali su se. Jedanput su nas vodili u drugi deo Aušvica, ja sam bila u Birkenau, a u drugom delu su bile zidane kuće, i nastala je uzbuna. Pošto sam bila među prvima, iza esesovca, čula sam kako on pita: „Gde će nas?“ a drugi mu odgovara: „Gehen Sie ins Krematorium hinein! (Idite u krematorijum!), i otvorio je blindirana vrata. Videli smo velike balone cijana, ali to mesto je već bilo napušteno, korišćeno, verovatno, u vreme kad još nisu imali druge gasne komore. Kad je otvorio ta blindirana vrata, pomislila sam da smo gotovi. To je, međutim, trajalo samo dok je trajao alarm. Esesovac je ušao s nama unutra, to je bilo kao sklonište. Kad je bombardovanje prestalo izašli smo iz tog krematorijuma živi.

Brat je radio u Bekleidungskammer, tj. u prostoriji gde se skupljala odeća. Na kraju je rekao, pred sam polazak, 17. januara uveče (razgovarala sam s njim preko žice), da je sakupio oko 700 grama zlata za bežanje. Niko nije znao da će nas sledećeg jutra poslati na *marš smrti*. Ko je mogao da izdrži, izdržao je, ali su mnogi ostali da leže ili su ih usput streljali Nemci.

Iz štrikeraja smo 17–18. januara 1945. u zoru, kad je već uveliko bila u toku invazija Rusa, odvedeni dalje, dublje u unutrašnjost Nemačke. Vukli su nas do Bergen-Belzena. Iza nas smo videli svetleće metke kaćuša, gruralo je sve to vreme. Ne znam koliko dana smo išli peške po snegu i ledu. Jedne noći smo negde stali, popeli se na neki tavan. izula sam obuću koju sam imala na nogama (jednu šimi cipelu, mušku i jednu duboku, različite). Tu i tamo smo čuli da nadiru Rusi i da će uskoro svemu doći kraj. Taj kraj je, nažalost, u Bergen Belzenu došao tek nakon tri meseca – oslobođeni smo tek u aprilu. Tu sam prebolela i pegavac i trbušni tifus. Prvo se razbolela moja sestra, pa onda ja. Čini mi se da su nas Englezi oslobodili 15. aprila. Sestru su, kao rekonvalescenta, Englezi hteli da odvedu u bolnicu, ali me je ona molila i preklinjala da je ne dam.

„Ako smo do sada bile zajedno, da ostanemo i do kraja!“ Kad sam videla da je ona zbilja u lošem stanju, dala sam je u bolnicu. Tada je to bila jedina ispravna odluka. Nažalost, i dan danas mi je žao što je sve ispalo tako, jer ne znam šta se s njom desilo. Posle su me odveli na groblje, gde su sahranjivali umrle usled bolesti ili iscrpljenosti:

ogromne, dugačke rake sa tablicama, brojevima i imenima, ali njezin grob nisam našla. Tek pre nekoliko godina, kad smo radili monografiju o Aušvicu, u Crvenom krstu Jugoslavije pronašla sam karton da je ona umrla 29. aprila. I prvi put sam tad saznala datum njene smrti. Da li je to tačno ili nije, ne znam. Brata Mirka sam očekivala. Rekao mi je da, ako se nešto desi tog 17, naći ćemo se kod kuće. U Zagrebu mi se ipak nešto desilo – ali da se malo vratim unazad: kad su nas Englezi oslobodili, prebačeni smo iz jednog logora u drugi. Tu smo imali dezinfekciju i kad sam stala pod tuš imala sam utisak da milioni vašaka mile po meni. Jer dok trebate jedne, one druge se vraćaju – milioni vašaka u kosi i po telu (to su crne vaši, u kosi, a bele na telu). U tome mestu sve vreme vodila sam bolnicu rekonvalescentata. Do toga je došlo ovako: Kad sam prebačena iz Bergen-Belzena u Bergen, ja sam u jednoj ogromnoj sali sedela na nekakvoj slamarici, a imala sam svega 28 kilograma (sa 63 spala sam na 28!) i razmišljala o tome zašto tu donose slamarice. U to je ušao jedan oficir, došao do mene i pitao me šta tu radim. Rekla sam da sedim i čekam da vidim šta će ovde da bude. Rekao mi je da će tu biti bolnica. Pitala sam mogu li ja da radim u njoj. I on je bio Jevrej, iz razgovora je shvatio da sam i ja Jevrejka. Bolnicu su organizovali Jugosloveni. Dobila sam posao uz Švabice, meštanke koje su oni mobilisali, za pomoć, i lekare, i izigrala glavnu. Sa Englezima sam išla u englesku kuhinju po hranu. Preuzeo nas je Jugoslovenski komitet od bivših oficira zarobljenika. Bili su veoma dobro organizovani, zapravo najorganizovanija nacija je bila jugoslovenska. Bila sam ponosna na to. Pošto sam bila mršava, držali su me na najboljoj hrani za te prilike, da bih se oporavila. Posle dva meseca, pošto su naši odavde odvedeni u sanatorijum Badreburg (Štajnrudemer), između Hanovera i Hamburga, odveli su me u posetu našim bivšim bolesnicima, Jugoslovenima. Svi su me prepoznavali, a ja nikog živog, dobijali su u težini po dva-tri kilograma dnevno. Imali su šest obroka dnevno, ja sam išla postepeno.

Nakon četiri meseca stigla sam u Zagreb. Jugosloveni su, posle uspostavljanja komunikacija, organizovali povratak. U početku smo mislili da ćemo ići preko Pariza, i ja sam bila presrećna zbog toga. U Celexu smo transportovani u vagone, ja sam opet imala znak Crvenog krsta na sebi. Sa mnom je bila moja prijateljica Cecilija, apsolvent medicine, iz Osijeka, koja je radila kao lekar (ona se u povratku našla sa mužem). Jednog dana u Zagrebu sela sam na neki podijum i razmišljala ko zna o čemu. Prišla mi je jedna žena, takođe je nosila znak Crvenog krsta, i pitala me – znam li da li ima nekoga iz Sombora. Odgovo-

mila sam da sam ja iz Sombora. Potom me je upitala znam li da li tu ima nekog od Perlštajnovih. Rekla sam da je moja mama bila Perlštajn. Ispostavilo se da je ona mojoj mami sestra od strica. Ona me onda preuzela, povela sa sobom, hranila i brinula o meni. Tada je naišao jedan moj drug iz Sombora za čiju sam sestru znala da je umrla dan ili dva pre oslobođenja. Kad me je pitao šta je s njom rekla sam da ne znam. Bilo mi je strašno da mu kažem da je umrla. Kasnije mi je rekao: „Znaš, nisam hteo u početku da ti kažem, ali sad ću da ti kažem: tvoj tata je ubijen u transportu“. A oni su bili zajedno. Rekao mi je da su se pobili u vagonu, ocu je slomljena ruka, izbijeno mu je oko i onda je bačen iz vagona. Tada sam i ja njemu rekla da mu je sestra umrla.

Članovi Jevrejske opštine su dolazili u zbor na Sajmištu u Zagrebu, da vide ko se od nas vratio. Imali su tačnu evidenciju. I ja sam dobila spisak i videla da niko od mojih nije na njemu. Na mene je to delovalo strašno. Ni međunarodni Crveni krst nije imao podataka o mome bratu. Za Veru znam da je umrla, za mamu znam da je spaljena, za tatu znam da je ubijen, ali za brata ne znam. Ni dan-danas. Od cele porodice, ostala sam samo ja.